

Adroddiad i'r:	Pwyllgor Craffu Perfformiad
Dyddiad y Cyfarfod:	18 Gorffennaf 2019
Aelod / Swyddog Arweiniol:	Yr Aelod Arweiniol dros Addysg, Plant a Phobl Ifanc/Pennaeth Addysg a Gwasanaethau Plant
Awdur yr Adroddiad:	Rheolwr Adnoddau a Chynllunio Addysg
Teitl:	Rheoli Cyrff Llywodraethu Ysgolion

1. Am beth mae'r adroddiad yn sôn?

1.1 Rôl yr Awdurdod o ran rheoli Cyrff Llywodraethu Ysgolion.

2. Beth yw'r rheswm dros lunio'r adroddiad hwn?

2.1 Egluro cwmpas, cylch gwaith a grym yr Awdurdod i sicrhau bod cyrff llywodraethu ysgolion yn cydymffurfio ym meysydd hyfforddiant gorfodol llywodraethwyr, swyddi gwag llywodraethwr ysgolion, a chydymffurfiant cyrff llywodraethu gyda disgwyliadau statudol o ran polisiau, cyllid a gweithdrefnau.

3. Beth yw'r Argymhellion?

3.1 Gwahoddir y Pwyllgor Craffu i drafod manylion yr adroddiad hwn a thrafod y camau nesaf posib. Nodir, o safbwynt llywodraethu ysgolion ar gyfer nifer o'r meysydd a drafodir, gall yr Awdurdod ddylanwadu ac arwain cyrff llywodraethu, ond yn y pen draw y corff llywodraethu eu hunain sydd â'r cyfrifoldeb.

4. Manylion yr Adroddiad: Rôl yr Awdurdod

4.1.1 Mae gan yr Awdurdod bwerau penodol o ran rhai meysydd o lywodraethu ysgolion; fodd bynnag, mae cyrff llywodraethu eu hunain yn sefydliadau hunanlywodraethol ac maent yn llywodraethu yn rhinwedd gofynion Deddf Safonau a Fframwaith Ysgolion 1998; drwy eu Cyfansoddiad eu hunain.

4.1.2 Mae'r Tîm Cefnogi Addysg, yn y Gwasanaethau Addysg a Phlant, yn darparu elfennau o gymorth i'r rheiny sy'n gwirfoddoli i fod yn llywodraethwyr yn eu hysgolion lleol. Mae'r cymorth a gynigir yn cyd-fynd â'r hyn mae llywodraethwyr Cymru'n ei ddarparu drwy eu gwasanaeth tanysgrifio. Mae hyn yn sicrhau y gall ysgolion gael mynediad uniongyrchol at gyngor a chyfarwyddyd ynglŷn ag unrhyw agwedd o Lywodraethu. Mae 46 o ysgolion Sir Ddinbych eisoes wedi tanysgrifio i Lywodraethwyr Cymru ac mae 6 wedi penderfynu peidio dewis eu gwasanaethau.

Noder: Roedd gan yr Awdurdod Swyddog Cefnogi Llywodraethwyr hyd at 2015 pan gafwyd gwared ar y rôl.

4.1.3 Rhaid i'r Awdurdod ddarparu mynediad at hyfforddiant gorfodol i Lywodraethwyr. Mae hyn yn cynnwys hyfforddiant Cynefino a Data Ysgolion i bob Llywodraethwr newydd, yn ogystal â hyfforddiant penodol ar gyfer Cadeiryddion a Clercod. Mae disgwylid y bydd llywodraethwyr yn cwblhau'r hyfforddiant hwn o fewn yr amserlenni a nodwyd a disgwylir y bydd y corff llywodraethu yn cymryd camau gweithredu, gan gynnwys atal dros dro, os nad yw llywodraethwyr yn cydymffurfio. Mae pob Corff Llywodraethu yn deall y gofyniad hwn, ac mae'r Awdurdod wedi ategu'r pwynt hwn drwy ei daflenni ffeithiol a negeseuon e-bost rheolaidd at Gadeiryddion, gweler Atodiad 1.

4.1.4 Mae amserlenni yn gysylltiedig â chwblhau'r hyfforddiant hwn; disgwylir i bob Llywodraethwr gydymffurfio a hyn. Sef:

- Cyflwyniad ar gyfer llywodraethwyr newydd (i'w gwblhau o fewn 12 mis o'u penodi)
- Hyfforddiant Cadeiryddion (i'w gwblhau gan y cadeiryddion o fewn 6 mis o'u penodi)
- Hyfforddiant Clercod (i'w gwblhau gan y clercod o fewn 12 mis o'u penodi)
- Data ysgol (i'w gwblhau gan yr holl lywodraethwyr o fewn 12 mis o'u penodi)

Noder – Nid yw'r meini prawf uchod yn berthnasol i Lywodraethwyr oedd yn eu swyddi cyn newidiadau Rheoliadau 2011, ar y rhagdybiaeth eu bod wedi eu hyfforddi yn briodol cyn y dyddiad hwn a bod ganddynt brofiad perthnasol. Fodd bynnag mae'r Awdurdod wedi annog pob Llywodraethwr i gwblhau'r hyfforddiant ar-lein ac i ail-ymweld â'r hyfforddiant yn rheolaidd fel cyfle i adnewyddu.

4.1.5 Ar draws Gogledd Cymru mae'r awdurdodau yn cwrdd gyda'i gilydd (gyda GwE) yn rheolaidd er mwyn trafod Cefnogaeth Llywodraethwyr yn y rhanbarth. Mae'r grŵp hwn wedi datblygu hyfforddiant ar-lein, drwy Cynnal, ar gyfer yr holl unedau gorfodol. Mae'r Awdurdodau hynny sydd yn nwyrain y rhanbarth hefyd â threfniadau dwyochrog ar gyfer hyfforddiant wyneb yn wyneb, lle gall ein Llywodraethwyr fynychu sesiynau ei gilydd. Fodd bynnag, yn fwy diweddar mae blaenoriaeth wedi bod ar hyfforddiant ar-lein oherwydd nad oedd digon yn dewis hyfforddiant wyneb yn wyneb, a chost darparu.

4.1.6 Rhaid i'r Awdurdod ddarparu mynediad at hyfforddiant gorfodol am ddim i bob Llywodraethwr newydd. Fodd bynnag, cyfrifoldeb y Cadeiryddion unigol yw sicrhau bod Llywodraethwyr yn cwblhau'r hyfforddiant o fewn yr amser penodedig yn y pen draw. Rhaid i'r Clercod hefyd gadw cofnod o hyfforddiant a statws pob Llywodraethwr. Mae hyn yn sicrhau bod Llywodraethwyr yn gallu gwneud eu dyletswyddau ar y cyrff llywodraethu. **Noder** – Mae'r Awdurdod yn cadw cofnodion ar gyfer ei Lywodraethwyr Awdurdod Addysg Lleol eu hunain.

4.1.7 Trefnir cynadleddau blynyddol arbennig i Lywodraethwyr gan yr Awdurdod i ddarparu hyfforddiant arbenigol ychwanegol a thrafodaethau mewn meysydd priodol. Yn Sir Ddinbych mae'r rhain yn boblogaidd ac mae llawer iawn o bobl

wedi bod arnynt yn y blynyddoedd diwethaf; yn rheolaidd mae dros 100 o Lywodraethwyr wedi mynychu i gynrychioli pob ysgol.

4.1.8 Mae Cymdeithas Llywodraethwyr weithredol gan yr Awdurdod sydd yn cwrdd o leiaf ddwywaith y flwyddyn. Defnyddir y Gymdeithas i ddarparu hyfforddiant ychwanegol, diweddariadau, ac i hyrwyddo trafodaeth. Mae hefyd yn gyfle i Lywodraethwyr herio'r Awdurdod yn ogystal â chael mewnbwn o ran gosod y rhaglen gwaith i'r dyfodol ar gyfer y flwyddyn i ddod.

4.1.9 Ar gyfer y rheiny sydd â diddordeb dod yn Lywodraethwr, mae gan yr Awdurdod broses gref er mwyn annog pobl i ddod yn llywodraethwyr; gydag adnodd ar ein gwefan i gofrestru diddordeb. Mae'r Awdurdod hefyd wedi defnyddio'r cyfryngau cymdeithasol ac wedi cynnal ymarferion recriwtio i hyrwyddo dod yn llywodraethwr. Lle mae swyddi gwag yn codi defnyddir y rhestr hon i lenwi'r llefydd gwag hynny. Mae cyrff llywodraethu hefyd wedi eu cyflwyno i'r arfer o ddadansoddi sgiliau, i sicrhau bod y cyfuniad cywir o sgiliau gan y Llywodraethwyr ar draws y corff llywodraethu. Mae'r broses o gyfethol llywodraethwyr newydd ar sail sgiliau hefyd wedi bod yn bwynt trafod yn Sir Ddinbych.

4.2 **Cyrff Llywodraethu: Polisiâu, Cyllid a Gweithdrefnau**

4.2.1 Er mwyn sicrhau cydymffurfiaeth Llywodraethu mewn ysgolion, mae adnodd wedi'i ddatblygu gan Lywodraethwyr Cymru ar y cyd â Cynnal. Mae'r 'Adnodd Archwilio' ar-lein ar gael i bob ysgol yn Sir Ddinbych sy'n tanysgrifio i Lywodraethwyr Cymru; gan fod gan yr adnodd ddolenni cyflym at ganllawiau perthnasol ar eu gwefan. Ers 2 flynedd, mae'r Awdurdod wedi talu am yr adnodd hwn er mwyn sicrhau bod yr ysgolion hynny yn cydymffurfio. Mae Estyn hefyd yn ymwybodol o'i ddefnydd yn ein hysgolion; ei fod yn darparu ffordd gyflym a manwl o asesu nifer o feysydd cydymffurfio wrth eu harchwilio. **Noder** – Mae archwiliadau diweddar Estyn mewn ysgolion yn Sir Ddinbych wedi bod yn gadarnhaol iawn o safbwynt y mewnbwn sydd gan Lywodraethwyr a llywodraethu da yn ein hysgolion. Dangosir rhai enghreifftiau o'u hadroddiadau yn Atodiad 2.

4.2.2 Mae gan yr Awdurdod fynediad 'darllen yn unig' at yr adnodd archwilio, er mwyn cael trosolwg o bob ysgol. Mae hyn yn golygu y gellir targedu cymorth ar gyfer ysgolion neu glystyrau os nad ydynt eto'n cydymffurfio mewn meysydd penodol. Darperir templedi polisiâu a chanllawiau perthnasol gan yr Awdurdod hefyd ar ein gwefan er mwyn i ysgolion eu mabwysiadu. Dangosir rhestr o'r rhain yn Atodiad 3. Mae'r adnodd archwilio ei hun yn dangos nifer o elfennau o Lywodraethu mewn ysgolion, a dangosir y rhain yn Atodiad 4.

4.2.3 Mae cyrff llywodraethu yn dal yn y broses o gwblhau'r adnodd archwilio yn llwyr ar gyfer eu hysgol. Mae 98% yn defnyddio'r adnodd archwilio ar hyn o bryd ac mae'r rhan fwyaf o ysgolion a Chyrff Llywodraethu'n ei ddefnyddio'n effeithiol. Mae'r adnodd archwilio yn cynnwys gofynion statudol mewn meysydd fel polisi, diogelu, iechyd a diogelwch a chyllid. Mae gan ysgolion fynediad hefyd at restr wirio gynhwysfawr iawn ac archwiliad o ofynion llywodraethol effeithiol er mwyn sicrhau eu bod yn cydymffurfio gyda deddfwriaeth gyfredol.

4.2.4 O Dan Reoliadau Llywodraethu Ysgolion a Gynhelir (Cymru) 2005, rhaid i bob corff llywodraethu ddatblygu eu Cyfansoddiad a'u Hofferyn Llywodraeth, a'i gyflwyno er cadarnhad i'r Awdurdod Lleol. Mae'r broses hon yn nodi'r cyfrifiad ar gyfer cyfanswm Llywodraethwyr, a phenodiadau'r Llywodraethwyr hynny, ar gyfer unrhyw ysgol.

4.3 Data Llywodraethwyr

4.3.1 Ar hyn o bryd mae'r Awdurdod yn cadw data ar Lywodraethwyr; fodd bynnag, dydy hynny ddim yn ofyniad gorfodol ac mae'n fesur ychwanegol a gymerir gan yr Awdurdod i sicrhau ein bod yn ymwybodol o'u statws unigol. Mae cadw'r wybodaeth hon ar draws holl ysgolion Sir Ddinbych yn aml yn anodd gan fod cyfanswm o 778 o Lywodraethwyr yn Sir Ddinbych. **Noder** - Ar hyn o bryd mae'r Awdurdod yn treialu dull newydd o gael mynediad at gofnodion Clercod, yn ddiogel ac o bell, drwy Lwyfan Dysgu HWB yr ysgol a fydd yn gwella mynediad at eu gwybodaeth yn y dyfodol.

4.3.2 Allan o 778 mae 59 o swyddi llywodraethwyr yn wag (yn ogystal â 4 swydd Clerc gwag) fel a ganlyn

AALI	19	Cymuned Ychwanegol	6
Cymuned	11	Sylfaen	4
Staff	10	Athro/Athrawes	2
Rhiant	7	Clerc	4

Mae'r cyfanswm yn cynrychioli 7.5% o swyddi gwag ar draws pob ysgol.

4.3.3 Fel y nodir yn 4.1.9, mae'r Awdurdod dros y misoedd diwethaf wedi bod ag ymgyrch benodol i leihau'r nifer o swyddi llywodraethwyr AALI gwag a pharu llywodraethwyr newydd gyda lleoedd gwag. Mae'r ymgyrch hon yn dal i fynd ac mae'r Awdurdod wedi cysylltu â chyrrff llywodraethu ynglŷn â'r ymgeiswyr posibl, cyn gallu cadarnhau eu penodiadau. Ar hyn o bryd, mae 159 swydd AALI, y mae 140 ohonynt wedi eu llenwi.

4.3.4 Y nifer o Lywodraethwyr sydd mewn swyddi ar hyn o bryd y mae gofyn iddynt fod wedi cyflawni eu hyfforddiant gorfodol yw 566, hynny yw y Llywodraethwyr hynny a gymerodd eu swyddi ar ôl mis Medi 2011. Mae'r rheiny sydd wedi cwblhau'r hyfforddiant (yn unol â chofnodion yr Awdurdod) fel a ganlyn:

Hyfforddiant Cynefino - 249 allan o 566 wedi cwblhau'r hyfforddiant (44%)

Hyfforddiant Data Ysgolion – 237 allan o 566 wedi cwblhau'r hyfforddiant (42%)

Hyfforddiant Cadeiryddion – 37 allan o 48 (4 x swydd wag) wedi cwblhau'r hyfforddiant (77%)

Hyfforddiant Cadeiryddion – 33 allan o 48 (4 x swydd wag) wedi cwblhau'r hyfforddiant (69%)

Noder: Nid yw'n ofynnol i'r Awdurdod gadw cofnodion gan mai rôl y Clerc yw hyn; fodd bynnag er mwyn sicrhau bod trosolwg gan yr Awdurdod o'r hyfforddiant, rydym yn monitro statws drwy gydol y flwyddyn. Mae'r ffigyrau hyn uchod yn cynrychioli trosolwg mwyaf diweddar yr Awdurdod, er bydd yr union ffigyrau ar gael gan y cyrff llywodraethu.

5. Sut mae'r penderfyniad yn cyfrannu at y Blaenoriaethau Corfforaethol?

Mae'n gysylltiedig â'r flaenoriaeth 'Mae pobl ifanc eisiau byw a gweithio yn Sir Ddinbych, ac yn meddu ar y sgiliau i wneud hynny'.

6. Faint fydd yn ei gostio a sut fydd yn effeithio ar wasanaethau eraill?

Amherthnasol.

7. Beth yw prif gasgliadau'r Asesiad o'r Effaith ar Les?

Nid oes angen Asesiad o Effaith ar Les gan nad yw'r adroddiad hwn yn gysylltiedig â newid polisi.

8. Pa ymgynghoriadau a gynhaliwyd gyda Chraffu ac eraill?

Trafodaeth cam cyntaf yw hon.

9. Datganiad y Prif Swyddog Cyllid

Dim angen.

10. Pa risgiau sydd ac oes unrhyw beth y gallwn ei wneud i'w lleihau?

Mae'r adroddiad yn amlygu'r risg o lywodraethwyr heb eu hyfforddi yn ddigonol er mwyn gwneud eu dyletswyddau ar y Corff Llywodraethu fel sy'n ofynnol o dan ddeddfwriaeth.

11. Pŵer i wneud y Penderfyniad

Rheoliadau Llywodraethu Ysgolion a Gynhelir (Cymru) 2005

Deddf Safonau a Fframwaith Ysgolion 1998

Deddf Addysg 2002

Mesur Addysg (Cymru) 2011

Mae Adran 7.4.1 o Gyfansoddiad y Cyngor yn amlinellu pwerau Craffu o ran datblygu ac adolygu polisiau.

Swyddog Cyswllt:

Rheolwr Adnoddau a Chynllunio Addysg

Ffôn: 01824 712692